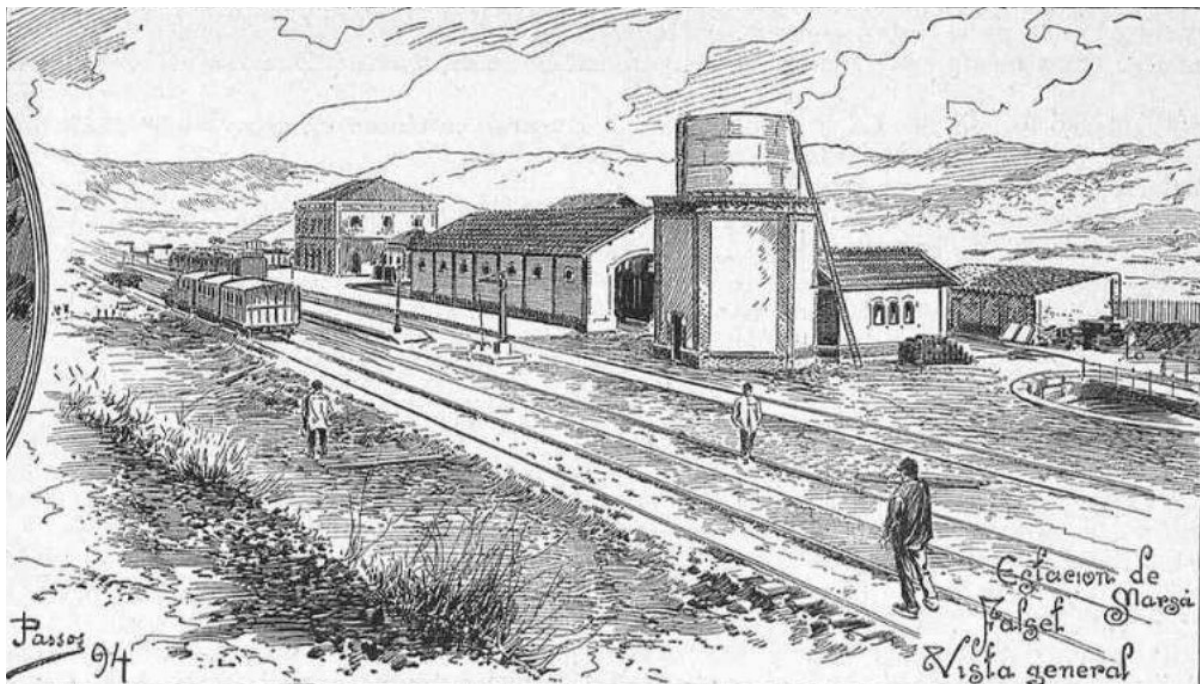

I va arribar el Tren

Segona Part

[MO] Marçà Orígens, desembre de 2020. Neus Rofes Ferré i J. Andreu Ginesta Benages

Índex

Segona Part

- 1 La Gent
- 2 Els Incidents
- 3 Cloenda
- 4 Referències
- 5 Annexes

Annex 01 Reglamentació

Annex 02 La locomotora

Annex 03 Fotografies de l'estació

Portada: Dibuix de l'estació del ferrocarril de Marçà, basat en una fotografia de l'època, publicat a la revista 'La Ilustración' el 1894.

1 La Gent

Marçà, som a l'estiu de 1879. Sembla que les escaramusses carlines ja s'han acabat. Ens estem apropant a una nova dècada que marcarà la història del poble.

En aquesta segona meitat de segle la població ha anat augmentant i el poble s'ha fet gran. El nucli de població inicial, amb els carrers ramificats a partir de la plaça de l'Església: Reus, Bassa, Móra, Roig, Canà i Falset, s'ha quedat petit. El carrer Major s'ha anat allargant: Sant Josep, Sénia i Palla, i superats els quatre cantons ja s'ha torçat per no encarar la font, i s'ha fet una travessia nova, que de moment, l'anomenen travessia del Carrer Major. I separat, ja fa anys que també ha anat creixent el raval de Les Arenes.

El primer de juliol, els nous regidors escollits es reuneixen l'Ajuntament, a la plaça de l'Església. L'edifici és tan petit que quasi no hi caben. El primer que han de fer és constituir el Consistori i nomenar el nou alcalde. No hi ha sorpreses, surt escollit Antoni Cunillera Peirí, de Ca l'Esquenat, ha sigut el batlle durant quasi tota la dècada passada, i el seu pare ja ho havia estat abans. Josep Piqué Borràs, de Cal Calixto, és el primer tinent d'alcalde i Josep Castellví Barceló, conegut per Fuster de la bassa, el segon. Els altres regidors són: Josep Barceló Vidiella, de Cal Pandardo, Baptista Perpiñà Giné, de Cal Bruno, Joan Cugat Barceló, de Cal Ferrer del carrer del Canà, Josep Borràs Barceló, de Cal Camalet, Pau Borràs Martí, de Cal Porrera i Joaquim Cugat Barceló, de Cal Ferrer de la plaça.

I així, durant tot l'estiu, comencen a exercir: es nomenen càrrecs, s'aproven impostos, s'anuncia el començament de les obres per a conduir l'aigua fins a la font mitjançant una canalització de teules. Isabel Barceló els ha pagat l'aigua sobrera de la font. Concepció Piñana Sunyer del Mas d'En Crusat presenta una sol·licitud. S'avisava els hereus de Pere Pujades que han de reparar un pati que està ruïnós. S'aprova que l'alcalde i Antoni Barceló vagin a la capital a una conferència sobre la fil·loxera (de moment l'insecte encara no ha travessat els Pirineus). S'acorda contractar un guarda rural fins a la recollida de la collita. La Maria Sangenís Vallès l'han de donar de baixa del padró, ha marxat del poble. S'arreglaran els camins. I, a petició del mossèn, s'ha de preparar la visita del senyor Bisbe.

No és més que un estiu normal, però ja és en boca de tothom, tots en parlen del ferrocarril que travessarà el Priorat. A Marçà el voldrien tenir ben a prop.

El dia dos d'abril de 1880 s'adjudica la concessió de la línia dels directes de Barcelona a Madrid a la Companyia de Ferrocarrils de Valls a Vilanova i Barcelona. Però el traçat definitiu de la línia encara no s'ha concretat. Comença, per tant, un estira-i-arronsa entre els diferents pobles del Priorat per apropar la via al seu terme. Tenen clar que el ferrocarril és el progrés, i tenir l'estació del tren a prop de casa aportarà una millora considerable, a la comarca és clar, però sobretot al poble que l'aconsegueixi.

Al poble la gent es mou. Un grup de marçanencs està encaparrat en què el tren passi pel seu terme, costi el que costi, i es crea una comissió de treball per a gestionar aquesta

possible arribada. En aquesta comissió hi ha tres dels prohoms més influents: l'alcalde Anton Cunillera Peirí, de Ca l'Esquenat, Joan Piqué Vall, de Cal Joan Maria, i Josep Piqué Cots, de Cal Tossalet.

La possible arribada del tren obre moltes expectatives: el transport de mercaderies, feina en jornals per les obres, més gent i per tant més consum als comerços..... I el poble necessita créixer.

El vint de gener de 1882 s'acorda l'eixample de la població, es prolongarà i urbanitzarà el carrer de Falset sobre el mateix camí existent. S'allargarà també el carrer Major, des de la seva travessia actual, més tard conegut per carrer del Mestre Sanz, fins a connectar amb la zona coneguda per les Arenes, o simplement el Raval, creant una plaça que es convertirà, amb els anys, en el centre de la població. Es projecten també dues travessies del raval de les Arenes i s'urbanitzarà el camí cap a la font.

I els marçanencs es comencen a moure. En aquesta dècada els mestres del poble són el matrimoni format per Josepa Dalmau Maseras, mestra de les noies i Domingo Sanz Ibáñez, mestre dels nois. La seva feina d'escolarització serà reconeguda públicament.

La vinguda de gent per la construcció del ferrocarril obre noves perspectives de negoci. Es construeixen cases noves de peu o reformades. Si parem atenció a algunes portalades de l'època, veurem que quasi a totes, a la dovella de l'arcada de pedra o tornejat a la reixa de sobre la porta d'entrada, hi figura un any que pertany a aquesta dècada de 1880 a 1890, acompanyat, en alguns llocs, amb les inicials del propietari.

Un dels exemples més representatius d'aquesta fal·lera constructiva són el matrimoni format per Joan Gavaldà Piqué i Dolors Benages Pujades, que van veure una oportunitat de fer negoci i van construir una gran casa al carrer Major, 24. L'edifici tenia habitatges de lloguer, a més del seu propi i a la planta baixa hi van obrir un cafè: Cafè El Jardín. Sobre la porta d'entrada de l'edifici, davall de l'arcada de totxo, una reixa dona testimoni de les inicials del seu propietari i de l'any que es va construir: 1887. El matrimoni no va tenir fills i el seu nebot, Josep Pellejà Benages, va heretar l'edifici i el negoci, i després el seu fill Josep Maria Pellejà Perpiñà, que encara el va fer més pròsper: Cal Vallesa.

Josep Borràs Franquet, fill de Cal Morat, de la casa anomenada Cal Pepo, a la travessia del carrer Major, avui del Mestre Sanz, va reformar casa seva, o tal vegada, la fer de nou. I va inscriure a la portalada d'entrada: JBF 1883.

Lluís Perpiñà Giné i Maria Giné Pellejà van construir a la nova plaça una casa de peu, es va anomenar Cal Comparances. A la façana va deixar escrit, a l'arcada: 1886 i a la reixa: 1887, junt amb les seves inicials. Als baixos de la casa van obrir una taverna i una botiga de queviures.

Josep Castellví Barceló, el fuster de la Bassa, casat amb Rosa Nolla Giné, també va deixar les seves inicials a la casa del carrer de la Bassa. Encara es pot llegir JCB, any 1884.

Al carrer Major, a Ca la Felipa, Miquel Barceló Marco i Rosa Pujades Piqué reformen la casa, A la porta hi deixaran també l'empremta, doble: 1885 posa a l'arcada de pedra i 1886 a la reixa de sobre amb les inicials MB. Un dels seus fills, Miquel Barceló Pujades, per aquestes dates, està estudiant per advocat, i un cop acabada la carrera es posarà a exercir al poble. Anys més tard s'establirà a Falset on serà president del Sindicat. En aquesta casa, un cop començades les obres del ferrocarril s'hi pagava, setmanalment, el jornal als treballadors.

D'aquestes dates són també les dues cases quasi simètriques situades al carrer de Dalt, al capdamunt de la baixada de la Font, Ca l'Apotecari i Ca la Marina, atribuïdes al paleta Josep Barceló Cunillera (1).

L'edifici, però, que va deixar empremta en aquesta dècada és l'actual Casa de la Vila. Joan Piqué Vall, un dels homes més poderosos del moment i ben relacionat amb els polítics de l'època, va ser el principal impulsor del projecte. De la seva relació amb Joan Cañellas i Tomàs, del Partit Liberal, va aconseguir que es construís l'edifici, que havia d'acollir també les escoles públiques. Cap a 1886 es va començar a construir, i, tot i que no es va acabar, la data de 1888 va quedar immortalitzada a l'arc de la porta d'entrada. En aquesta obra van participar els paletes locals, els germans Miquel i Joan Pellejà Piqué.

Es van establir diversos comerços. Josep Piqué Espluga va obrir la Fonda Nova, però tothom la va anomenar Cal Manel. També tenia fonda oberta Josep Barceló Mas, a la plaça de l'Església, a la casa que més tard seria coneguda com a Cal Badaplats.

Josep Sabaté Espluga va obrir un forn de pa, conegut més endavant com a Cal Gran. I Joan Perpiñà Giné, un altre forner conegut per Juanon, en va obrir un altre al carrer Major. Ramon Piqué Bieto, de Cal Màcio (2), va vendre pedra de la seva pedrera, al peu mateix de la Miloquera, per a fer marges i parets a les obres del ferrocarril.

En ser l'estació de Marçà l'única de la comarca es preveia un gran tràfic de mercaderies, sobretot pensant amb el vi i altres productes agrícoles. Però també el mineral de plom extret de les mines d'El Molar o de Bellmunt. Prop del pont es va construir un magatzem que feia de dipòsit dels lingots de mineral, a punt de ser carregats al tren. A aquesta construcció l'anomenaren la caseta dels Alemanys, perquè d'allí eren els que la van construir.

L'aparició del tren va portar nous oficis: cap d'estació, factor, guardaagulles, etc., és a dir ferroviaris. Aquest era l'ofici de Joan Fuguet Busom, que va venir de Riba-roja, es va casar amb Concepció Pedrol Barceló i es van establir a Marçà. I també de Bartomeu Crusat Aragonès, de L'Argentera, que va venir més tard i es va casar amb Joaquina Benavent Sangenís. O Luis Taulis Jario, factor de l'estació, de Pina de Ebro, que es va casar amb Francesca Perpiñà Botifoll, de Ca la Laieta.

També va venir gent d'altres pobles atrets per la bonança econòmica causada per l'arribada del tren. El matrimoni format per Eusebi Fortunado Villorio i Teresa Antic Pegueroles, de Cal Muts, van obrir una tenda de begudes i llaminadures a la casa que hi ha just passat el pont cara Falset.

Miquel Turú Carreras estava empleat a l'estació, era l'encarregat d'omplir d'aigua el dipòsit de la màquina de vapor. Amb la seva dona, Ursucina Barceló Sancho, van obrir una fonda a l'altre costat del pont, en deien a Ca la Sucina.

Cristòfor Vendrell Cusió, de La Granada i Rosa Freixedas Jorba, de Sant Cugat Sescarrigues van venir a Marçà, i s'hi van establir. Ell treballava d'encarregat de vigilar el treball de les brigades. El seu fill, Albert Vendrell Freixedas, casat amb Isabel Benaiges Sedó, de Cal Joan Gros, va obrir un quiosc a l'andana de l'estació on venien refrescos, entrepans i vi.

L'enginyer Eduard Maristany i Gibert, màxim responsable de les obres del ferrocarril, va fer bona amistat amb Marcel·lí Gavaldà Piqué, que era llavors alcalde Marçà, entre 1887 i 1889. L'enginyer va ser padrí del segon fill de l'alcalde, que estava casat amb Teresa Borràs Arduña. Al fill li van posar de nom Eduard (3). L'enginyer, a més, va regalar un cancell a l'església.

I més relació amb el poble va tenir l'enginyer director de l'obra del tram entre Pradell i Capçanes, Bonaventura Roig Queralt (4), d'Anglesola. Es va casar amb Maria Solé Barceló, de Ca la Munda.

Pere Gregoriano Vidal, de Barcelona, va ser el primer cap de l'estació. Casat amb Ramona Abad Moltó, d'Alcoi, van tenir una filla a Marçà l'any 1892, li van posar el nom d'Adelina.

Tot aquest moviment es va anant accelerant així que s'apropava la inauguració. Marçà havia entrat en aquesta dècada en una dinàmica diferent. S'intuïen els moviments de mercaderies cap a l'estació. Molts comerços es van obrir. Es van construir moltes cases noves. Van ser uns anys on va arribar al poble molta gent.

Notes genealògiques

(1) Josep Barceló Cunillera. Casat amb Antònia Sabaté Rofes, de La Torre de Fontaubella. Són els avis d'Assumpció i Remei Marco Barceló, de Cal Quiconà, de Maria Remei Barceló Juncosa, de Cal Vell paleta, i de, entre altres, Carme Barceló Escoda, de Cal Targa o Cal Colom.

(2) Ramon Piqué Bieto. De Cal Màcio, casat amb Teresa Pedrol Castelló, són els avis, entre altres, de Benigne Piqué Martí, de Cal Benigno.

(3) Eduard Gavaldà Borràs. Casat amb Raimunda Roig Solé, són els pares de Marcel·lí i Eduard Gavaldà Roig, aquest alcalde durant els anys seixanta i setanta del segle XX.

(4) Bonaventura Roig Queralt i Maria Solé Barceló van tenir tres filles: Raimunda, casada amb Eduard Gavaldà Borràs, Rosa, mestra, i Raquel, casada amb Ramon Martori Marco, de Ca l'Hostal.

2 Els Incidents

Molta gent va venir al poble, de diverses contrades, i això devia provocar un augment de la inseguretat. La premsa, sempre atenta a aquestes notícies, donava compte de tota mena d'escaramusses, baralles, i fins i tot assassinats. La manera de relatar el succés, sempre des de la distància, amb poques possibilitats de documentar-lo directament, i que els mateixos diaris anaven copiant els uns dels altres, dóna lloc a uns articles amb descripcions de la notícia que avui ens resultarien inversemblants, i tal vegada exagerades.

Aquests en són alguns exemples:

Dos manobres es barallen i l'un apunyala l'altre. La descripció de l'assassinat sembla treta d'una novel·la, i avui fins i tot diríem que és molt cinematogràfica.

De La Correspondencia de Reus:
«Al anochecer de anteayer, en el pueblo de Marsá, entre dos peones de albañil que trabajaban en la estacion que en la linea de los directos se está levantando en aquella poblacion, de resultas de unas disputas habidas al medio dia, uno de ellos infirió al otro una tremenda cuchillada que le partió el corazon, introduciendo el arma hasta la empuñadura. A los pocos momentos y despues de haber manifestado el nombre de su matador, espiró.
Los individuos del somaten del referido pueblo procedieron á la captura del agresor en el preciso momento que pretendia huir, habiendo sido conducido ayer, por el propio somaten y fuerza del benemérito cuerpo de la guardia civil, á las cárceles de Falset.»

El que havia de ser una vetllada musical també va acabar en tragèdia.

Dicen de Falset que el domingo pasado en el pueblo de Marsá dos jóvenes estaban tocando la guitarra y luego fueron allí otros dos jóvenes, que con sendos garrotes les apalearon y á uno de ellos le dieron además varias cuchilladas y le dispararon un tiro que le atravesó el brazo derecho: los heridos declararon los nombres de los que les habian herido y esos presuntos autores fueron detenidos por la guardia civil y puestos á disposicion del Juzgado, ingresando en las cárceles: el uno murió el dia cinco, porque todas las heridas eran graves, y el otro creen los facultativos que no corre peligro y que pronto curará.

No sabem si aquests, vinguts de més lluny, també treballaven a la via.

El Alcalde de Marsá, ha puesto á disposicion del señor Gobernador civil de esta provincia á dos súbditos franceses, que se embriagaban y promovian escándalos en dicho pueblo.

El tren oferia l'avantatge de desplaçaments ràpids, i també la possibilitat d'emprendre altres negocis, encara que no fossin massa lícits, com en aquest cas, potser dels primers de premsa rosa, digne avui d'una tertúlia televisiva.

NOTICIAS GENERALES

Los diarios de Barcelona refieren los pormenores de una doble fuga llevada á cabo por una casadita de veinte años y una amiga de ésta, soltera y de diez y seis años.

Esta última, que pertenece á una honrada familia de Marsá, provincia de Tarragona, se hallaba en un colegio de Falset, en el cual se presentó el jueves último la casada, convecina suya, llamada Teresa Folch, y diciendo que iba á buscarla de parte de su familia, se la llevó consigo, dirigiéndose ambas á Reus, en compañía de un joven, conocido por *Juanet de Vilaseca*, y en dicha ciudad tomaron el tren para Barcelona, pues la casada le dijo á su amiga que la había ido á buscar para que la acompañase á esta capital.

Entretanto circuló la vez por Marsá de que Teresa Folch había huido con un amante, llevándose de su casa el dinero y cuanto de valor pudo encontrar, y pronto se supo también que con ellos había ido la joven que estaba en Falset.

Reunidos el marido de la primera y la madre de la última, determinaron ponerse en camino el día siguiente para esta ciudad, y como ni el uno ni la otra habían estado jamás en ella, brindóse para acompañarles y auxiliarles en sus pesquisas un convecino, llamado José Agustí.

El viernes llegaron los tres á Barcelona, y por consejo de una persona á quien refirieron el caso, fueron á dar conocimiento de él al gobernador civil.

Supo lo ocurrido el inspector de vigilancia, señor Morell, que es también del campo de Tarragona, é inmediatamente se puso en campaña para encontrar á los fugitivos, y cuando había ya dado con su pista, desapareció de pronto el convecino Agustí, que, según se vió después, se había *pasado al enemigo*.

Teniendo noticia el señor Morell de que aquellos estaban hospedados en una hostería de la plaza de Antonio López, se personó en ella el domingo por la mañana, cuando los pájaros habían volado, avisados por el Agustí, el cual, burlando á su vez á la Teresa y al Juanet, se marchó con la joven, yendo á hospedarse en la posada del Centro, sita en la calle de San Pablo, donde los detuvo anteañoche el inspector, señor Morell, cuan-

do llegaron al establecimiento después de haber estado en el teatro.

El mismo inspector detuvo ayer por la mañana á Teresa Folch en una casa sospechosa de la calle de San Rafael, y sigue los pasos del *Juanet de Vilaseca*.

La joven á quien se intentó prostituir ha sido devuelta incólume á su familia, y la Teresa y Agustí fueron puestos á disposición del Juzgado.

No van ser els únics que van utilitzar el tren per a fugar-se

Por el Gobierno Civil se encarga la busca y captura de Teresa Girò Riba natural de San Saturnino de Noya (Barcelona) de 14 años fugada del domicilio del Jefe de la estación de Marsá en donde se hallaba en clase de sirvienta.

Plantar-se a l'estació i contemplar de tan a prop la locomotora i tots els vagons enganxats darrere, quan l'únic mitjà de transport que has vist fins ara és el carro, amb totes les seves variants, sempre amb tracció animal, devia ser al·lucinant pels nens. I si ets encara més curiós, segur que és més excitant encara pujar al tren, a veure on ens porta.

No sabem si exactament va ser així com el Joan, fill de Josep Barceló Marco i de Brígida Samarra Tuset, de Tivissa, de Cal Batiste Calderer, va fer cap a Reus.

Por los guardias de seguridad de Reus ha sido detenido y entregado á la familia, un niño de 9 años que se habia fugado de la casa paterna, llamado Juan Barceló Samarra, vecino de Marsá.

També els lladregots van aprofitar el moment oportú i van assaltar la 'casilla'.

El Alcalde de Marsá, comunica al señor gobernador con fecha 6 del actual, que á las once de la noche del dia anterior se le presentó el guarda de la línea férrea de Madrid á Roda Manuel Gil, dándole conocimiento de que habian entrado ladrones por la ventana de la casilla que habita aprovechando su ausencia y la de su esposa y que al regresar ambos cónyugues, encontraron el mobiliario y ropas en completo desorden y la falta de 12 pañuelos de seda, una faja azul, un par de medias, un pantalón de lana, un chaleco y unos rosarios de plata.

El Juzgado entiende en el asunto.

Un que va morir atropellat. El finat era Francesc Peirí Fortuny, de Falset, de quaranta-set anys.

Al pasar por la estación de Marsá-Falset un tren de la línea del directo, separó la cabeza del cuerpo de un hombre que estaba tendido sobre la vía. No se sabe si el accidente fué casual ó si se trata de un suicidio.

L'any 1889, a l'estació del tren, va ser assassinat Francesc Gudí Barceló, de vint-i-quatre anys. Va ser trobat pel guarda municipal Damià Piqué Piqué. El finat estava casat amb Francesca Nolla Perpiñà (1).

El alcalde de Marsá participa á este Gobierno que en la noche del día 21 del actual se encontró asesinado en aquella localidad el vecino de la misma Francisco Gudí, hallándose á disposición de la autoridad judicial el presunto autor del delito.

Nota genealògica

(1) Francesc Gudí Barceló. El seu germà Miquel, casat amb Maria Benet Nolla, són els avis paterns de Joan Gudí Martí.

Francesca Nolla Perpiñà. Un germà seu és Francesc, casat amb Rosa Sangenís Cervera, són els pares de Josep Maria Nolla Sangenís, de Cal Manyús. L'altre germà és el Joan, casat amb Rosa Manresa Barceló, de Cal Manresa.

Damià Piqué Piqué. De Cal Piqué, casat amb Teresa Barceló Borràs. Són els avis de Maria Piqué Rofes, casada amb Francesc Atienza Valls, de Barcelona.

3 Cloenda

Després de més de deu anys de gestions, unions i desavinences, d'anades i vingudes de gent diversa, l'arribada del tren a Marçà representa una fita molt important en la història del nostre poble. Però el quefer diari de les marçanenques i marçanencs va seguir com si res, i el tren ben aviat va formar part de les seves vides.

L'estació es va convertir en un punt de referència important de la comarca. Els pobles de la rodalia hi adreçaren les seves mercaderies i es van establir transports alternatius, primer amb carros, per a possibilitar que els seus vilatans es poguessin desplaçar fins a l'estació per agafar el tren.

El progrés que representava el ferrocarril no s'aturava, l'any següent al mes d'abril arribaria a Móra. I ben aviat es va parlar ja d'ampliacions, la Companyia va haver de comprar més terrenys adjacents a l'estació per a fer-hi més vies i molls de càrrega. I el poble prosperava econòmicament....

Nos dicen de Marsá que aquel pueblo se vé extraordinariamente concurrido de personas de todos los pueblos del Priorato y ribera del Ebro que acuden allí á fin de utilizarse de la línea férrea de los Directos. Añade la carta, que el movimiento comercial es extraordinario, siendo en grandísimo número los bocoyes de vino que diariamente se espiden para el comercio de esta plaza y para el de la de Barcelona.

I així va començar una altra dècada. Però com sempre passa, després de les èpoques bones en vénen de dolentes i ja s'apropava un altre esdeveniment que també marcaria el nostre poble, però en sentit negatiu. El 1893 es descobrí la fil·loxera a Porrera, ben aviat el seu pas tornaria a canviar el destí de la gent del Priorat.

El tren, que transportava el vi i que s'exportava a tot arreu, també el van agafar famílies senceres de Marçà per fugir cap a Reus o Barcelona. Es van establir a les urbs industrials més properes, per a cercar un jornal que ja no podien guanyar de la terra, d'uns ceps devastats per l'insecte. I la pagesia, veritable i imprescindible motor econòmic, s'hauria de reinventar i els pagesos més resistents agrupar-se en cooperatives per afrontar els nous reptes.

Però això encara estava per arribar.

4 Referències

Archivo Histórico Ferroviario (AHF- MFM).

Hemeroteca Ajuntament de Tarragona (HAT).

Hemeroteca digital. Biblioteca Nacional de España (HD-BNE).

Fons de la Compañia de los Ferrocarriles de Tarragona Barcelona y Francia (TBF) de l'Arxiu Nacional de Catalunya (ANC).

Postal de la col·lecció de JB, Josep Boixadera Ponsa.

Postal de la col·lecció de L. Roisin.

QUEIXALÓS, Rafael: Marçà, reculls de la seva història (1992). Falset. Edició de l'autor.

SEGUNDA PARTE

EXTRACTO

DE LAS DISPOSICIONES VIGENTES PARA EL TRANSPORTE DE
VIAJEROS Y EQUIPAJES POR FERROCARRIL

Relojes.— Todos los relojes de las estaciones de España se rigen por el meridiano de Madrid. La hora de Lisboa atrasa veinticinco minutos con respecto á la de Madrid, y la de ésta otros veinticinco respecto á la de París.

Horas en que se abren y cierran los despachos de billetes y equipajes.— Los despachos de billetes se abren con la antelación necesaria para expender todos los que pidan, y al viajero no debe tenerle con cuidado si encontrará ó no asiento, pues están obligadas las Empresas de ferrocarriles á transportar cuantos viajeros se presenten, con tal que lleguen cinco minutos antes de la partida del tren en que deseen viajar.

Al mismo tiempo que el de billetes, se abre el despacho de equipajes, y se cierra quince minutos antes de salir el tren en las estaciones de partida ó nacimiento de trenes, y cinco minutos antes en las de tránsito.

Billetes de viajeros.— Los billetes son de 1.ª, 2.ª y 3.ª clase, que se refieren á la calidad del asiento, y deben indicar la estación de salida y llegada, la clase, el precio, el día y el tren para que se han expendido, considerándose nulo el que esté raspado ó enmendado.

Cuando por causas ajenas á su voluntad no pudiera un viajero tomar el tren que indica su billete, el Jefe de estación podrá autorizarle para otro.

En pago del importe del billete, no se admiten billetes del Banco de España más que por todo su valor; es decir, cuando no hay que devolver cantidad alguna de ellos, porque el importe sea inferior al valor que representen. En calderilla no están obligadas las Empresas á admitir más de 0,75 pesetas por cada pago que se les haga.

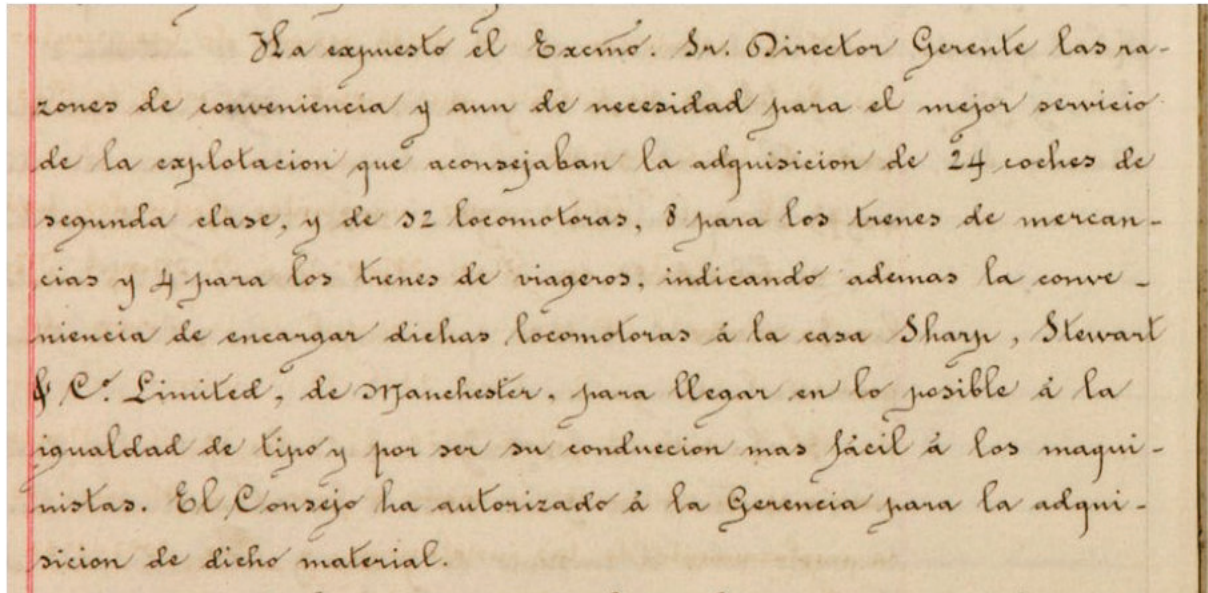
Annex 2 La Locomotora

La companyia dels ferrocarrils de Tarragona Barcelona i França, TBF, va adquirir 32 locomotores entre els anys 1883 i 1890. Numerades de la 227 a la 258. Va ser la sèrie de màquines més nombrosa i van funcionar per totes les línies.

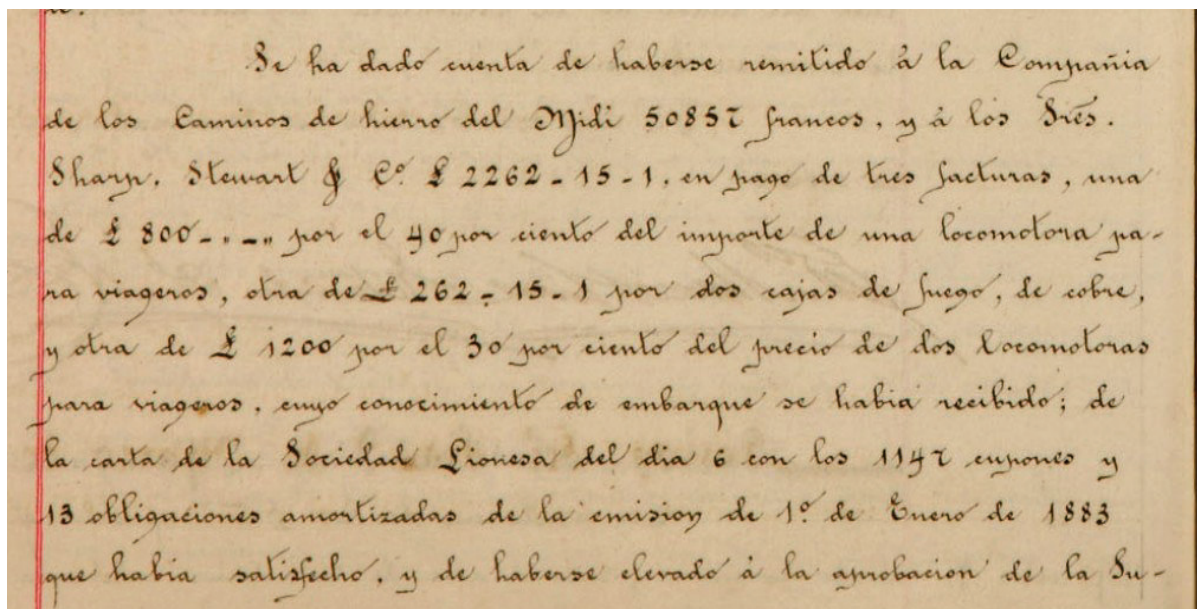
*La TBF. 250 a Casp el dia 1/07/1893, dia de la inauguració de l'estació
(foto: arxiu de Via Libre la Revista del Ferrocarril)*

Les locomotores van ser adquirides a l'empresa Sharp, Stewart and Company, amb seu a Manchester i posteriorment a Glasgow. Així ho esmenta la companyia TBF a l'acta de quatre de maig de 1888, on s'aprova adquirir-ne dotze més.

A snippet of a handwritten document in Spanish, written in cursive. The text discusses the acquisition of locomotives and the authorization of the management to purchase them from Sharp, Stewart & Co. Limited in Manchester. The document is on aged, yellowed paper with a red vertical line on the left margin.

Ha expuesto el Excmo. Sr. Director Gerente las razones de conveniencia y aun de necesidad para el mejor servicio de la explotacion que aconsejaban la adquisicion de 24 coches de segunda clase, y de 32 locomotoras, 8 para los trenes de mercancías y 4 para los trenes de viajeros, indicando ademas la conveniencia de encargar dichas locomotoras a la casa Sharp, Stewart & C. Limited, de Manchester, para llegar en lo posible a la igualdad de tipo y por ser su conduccion mas facil a los maquinistas. El Consejo ha autorizado a la Gerencia para la adquisicion de dicho material.

El cost de cada locomotora va ser de 2.000 lliures, que al canvi de l'època, eren 51.612 pessetes. Segons l'acta de la companyia TBF del nou de març de 1888, en que s'aprova el pagament a compte de tres locomotores de viatgers.

A snippet of a handwritten document in Spanish, written in cursive. The text details the payment of 50857 francs to the company Sharp, Stewart & Co. for three invoices related to the purchase of locomotives and other equipment. The document is on aged, yellowed paper with a red vertical line on the left margin.

Se ha dado cuenta de haberse remitido a la Compañia de los Caminos de hierro del Midi 50857 francos, y a los Sres. Sharp, Stewart & C. £ 2262 - 15 - 1, en pago de tres facturas, una de £ 800 - - - por el 40 por ciento del importe de una locomotora para viajeros, otra de £ 262 - 15 - 1 por dos cajas de fuego, de cobre, y otra de £ 1200 por el 30 por ciento del precio de dos locomotoras para viajeros, cuyo conocimiento de embarque se habia recibido; de la carta de la Sociedad Lionesa del dia 6 con los 1147 cupones y 13 obligaciones amortizadas de la emision de 1.º de Enero de 1883 que habia satisfecho, y de haberse elevado a la aprobacion de la Su-

Postal de l'estació, data aproximada 1890, abans de la inauguració. Autor desconegut. Cedida per Francesc Pi Piqué

Estació vista general 1890
AHF-MFM. Autor Pablo Audouard Deglaire

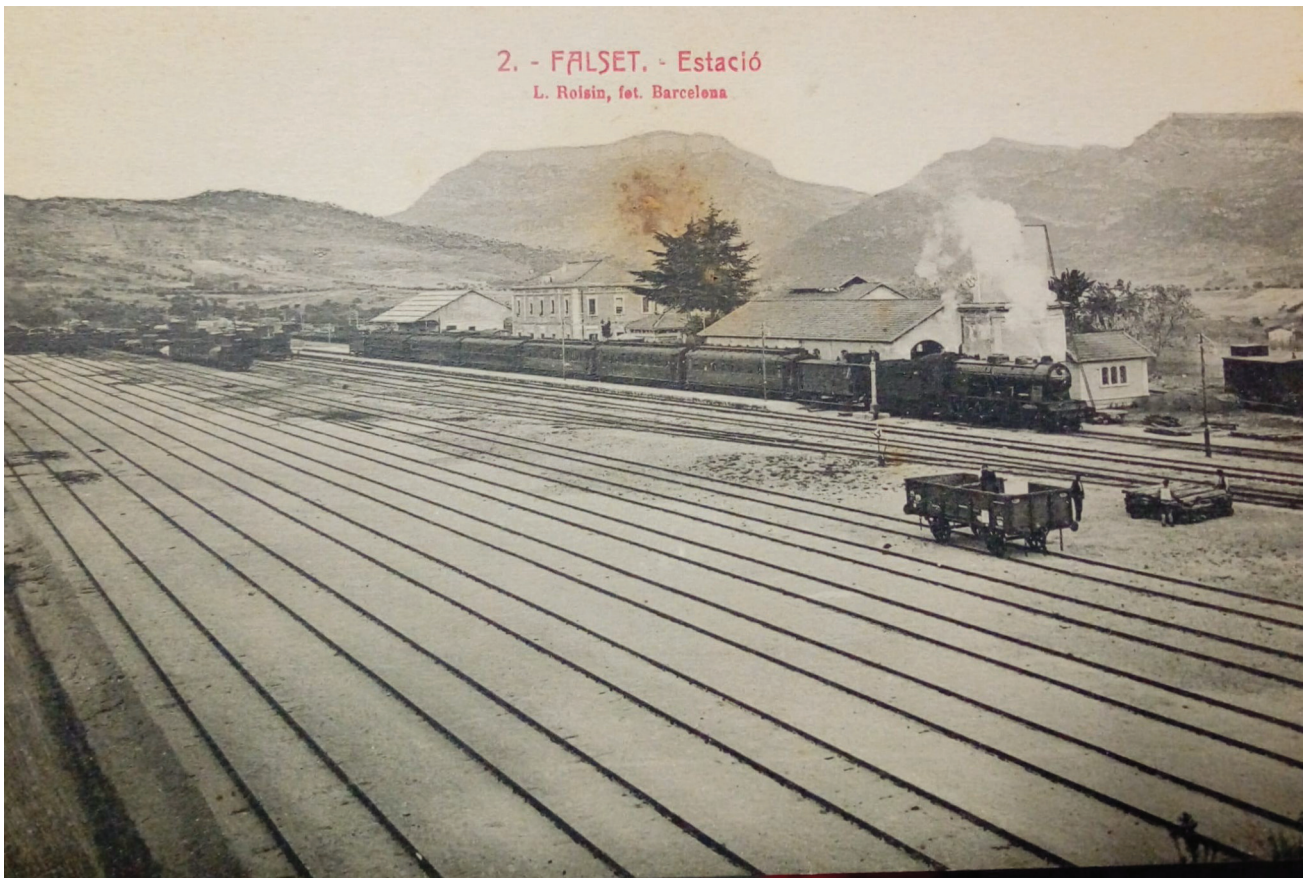
Estació edifici de viatgers 1890
AHF-MFM. Autor Pablo Audouard Deglaire

Estació edifici de lavabos 1890
AHF-MFM. Autor Pablo Audouard Deglaire

Postal de l'estació, data entre 1912-1920. Autor
Josep Boixadera Ponsa. Cedida per Baltasar Vendrell Vergés

2. - FALSET. - Estació
L. Roisin, fot. Barcelona

Postal de l'estació, data entre 1915 a 1920. Autor Lucien Roisin Besnard. Cedida per Francesc Pi Piqué